

LITTERATUR

EN NY BISMARCK-TOLKNING

I en stormig tid har Schweiz väl hävdad sin ställning som ett europeiskt kulturland och ett neutralt utsiktstorn. Tack vare ett högt utvecklat bildningsväsen och moderna universitet med självständiga lärostolar i medeltidens och nutidens historia, allmän historia, allmän statslära, idéhistoria och politik ha dessa lands högskolor visat sig vuxna sin uppgift att följa tidens debatt och att berika den. Som ett föregångsland i modern historievetenskap från Johannes von Müller fram till Burckhardt och i våra dagar Kaegi har Schweiz på ett förebildligt sätt tagit ställning till vår tids mest brännande problem. Det Bismarckska rikets slutgiltiga sönderfall och Tysklands skymfliga sammanbrott 1945 har aktualiserat frågan om Tyskland och dess förlutna. Och i Schweiz och annorstädes har Bismarcks omdiskuterade gestalt stått i medelpunkten för dessa debatter.

Meningarna ha brutit sig skarpt och lidelsefullt. År 1945 betecknar Friedrich Wilhelm Foerster, tysk, bosatt i Schweiz, Bismarck som en brutal statsman, som direkt förberett vägen till nationalismens hypertrofi i det Tredje riket. Han går här tillbaka till liknande teser, som han redan uppställde år 1916 under det första världskrigets dagar. I Schweiz har vidare den tyskfödde publicisten Eyck offentliggjort ett arbete i tre band om Bismarck, i vilket författaren utifrån liberala synpunkter påbörjar Bismarck skulden för de frihetsvänliga krafternas ständiga tillbakagång under och efter Bismarck i Tyskland. I motsats till dessa radikala omtolkningar ha de schweiziska professorerna W. Näf och Muralt betonat vikten av denna epoks tidsförhållanden för Tysklands politik och ansett Bismarcks rike som en rättsstat i västerländsk mening, en stat, som tryggt kontinentens fred och utgjort ett bålverk mot den moderna politikens upplösande dynamiska krafter. I denna uppfattning mötas Muralt och Näf med den schweiziske historikern Hermann Bächtold (död 1934), vilken i skarpsinniga undersökningar klargjort det Bismarckska rikets betydelse för Europas fred.

Även professor *J. R. von Salis* har i en nyligen utkommen bok »*Weltgeschichte der neuesten Zeit*» (Band I, Zürich 1951) ställt Bismarck i medelpunkten för sin framställning och försökt sig på att besvara frågan om Bismarcks betydelse som statsman. Salis' verk, som är byggt på grundliga källstudier och en beundransvärd kunskap om den moderna hävdaforskningens landvinningar, är avsett att i tre band skildra den världshistoriska utvecklingen fram till våra dagar. Band I omfattar Bismarcks tidsålder och imperialismens utveckling fram till 1907.

Hur har nu Salis bedömt Bismarcks statsmannagärning? Enligt Salis betecknar det tyska rikets grundande en vändpunkt i Europas politik. Härigenom hade Tyskland blivit kontinentens ledande stat, sedan Frankrikes ställning ödesdigert försvagats, och Tysklands utrikespolitik hade blivit normgivande för de europeiska makterna. Det tyska rikets grundläggning framkallade omedelbart allvarliga farhågor för Tysklands eventuella planer på ett senare världsherravälde. Tyskland framstod som ett fruktansvärt hot mot de andra folkens nationella frihet och självständighet. Sedan år 1870 talar man enligt Salis med rätta om den väpnade fredens tid, dvs. en upprustningstävlan stormakterna emellan, varigenom världsfreden ständigt står på spel och staternas militära resurser bli den utslagsgivande faktorn i utrikespolitiken.

Det Bismarckska rikets författning bar en alltigenom auktoritär prägel. Den var i ordets egentliga mening Bismarcks verk och avsedd att trygga kejsarens, rikskanslerns, militärmaktens, junkrarnas och ämbetsmannakårens maktställning i kampen mot de frihetsvänliga krafternas uppsving. Som en hela folkets representation intog riksdagen tvärtemot författningens mening en helt undanskymd ställning och blev så småningom under Bismarcks dominerande inflytande efter 1878 alltmera ett lydigt verktyg i den mäktige rikskanslerns hand. Denne förstod att mästerligt spela ut de olika partierna mot varandra för att påtvinga dem sin egen politiska kurs. Rankes tes om utrikespolitikens primat och Rochaus uppfattning om staternas upprätthållande genom samma krafter, som skapat dem, ha fått sin bekräftelse i Bismarcks rike.

Ett av huvudproblemen för Salis utgör liberalismens tillbakaträngande till följd av riksförfattningens auktoritära karaktär. Bismarck var i grunden en realpolitiker, som väl förstod konsten att diagnostisera tidens tendenser. Det tyska rikets grundande stod i överensstämmelse med denna tidsålders strävanden att förhjälpa folken till nationella statsbildningar. Längtan efter en enhetsstat var djupt rotad i den tyska allmänhetens medvetande. Bismarck har i själva verket förverkligat den århundraden gamla drömmen om tysk enhet. Denna enhet blir verklighet på laglig väg. Och under dessa förutsättningar gick enheten före friheten. *Bismarcks styrka och svaghet ha båda legat i hans realpolitiska uppfattning.* Bismarcks realpolitik är inte, som man kunnat förmoda, identisk med hämningslös maktpolitik, fylld av förakt mot andra folk och genomsyrad av nationalistisk högfärd. Realpolitik betyder tvärtom för Bismarck en politik, som i tillbörlig mån beaktar den naturliga »statsegoismen», men samtidigt de olika folkens intressen. Endast en rättvis politik, som väger det egna folkets maktanspråk mot de andra folkens berättigade livsanspråk, kan leda framåt. Som realpolitiker skiljer sig Bismarck hjärt från de så kallade politiska »doktrinärerna», som oberoende av tidens ständiga skiftningar avgöra politiska konflikter i enlighet med fasta orubbliga grundsatser. Bismarcks politik saknar därför det idealistiska drag, som så typiskt utmärker statsmän som t. ex. von Stein, Wilhelm von Humboldt och Gladstone. Bismarck bekänner sig till en

Litteratur

öppen-dörrspolitik, som från fall till fall bestämmer de nödvändiga åtgärderna och helt anpassar politiken efter den varje gång föreliggande situationen. På grund av Bismarcks stora diplomatiska erfarenhet, hans ovanliga vidsynthet och måttfullhet har denna politik både kunnat trygga Europas fred och Tysklands maktställning på kontinenten. Farhågorna beträffande Tysklands hot mot andra länder ha icke besannats. I stället blev Bismarck själv en erkänd garant för den europeiska freden.

Hans politik efter 1870 åsyftar

1. att trygga Tysklands kontinentala maktställning,
2. att hindra Frankrike att ingå ett förbund, riktat mot Tyskland,
3. att omöjliggöra en för Tyskland oförmånlig maktgruppering på fastlandet och
4. att undvika varje konflikt, som skulle kunna hota det europeiska statssystemet.

För att nå sitt mål, visar sig Bismarck ibland vara en slug politiker, som inte ryggar tillbaka för starka påtryckningsmedel. Han lämnar emellertid aldrig ur sikte sitt mål att stärka Tysklands europeiska maktställning. Därför ger han sig heller inte in på riskfyllda utomeuropeiska företag, som helt skulle förskjuta politikens tyngdpunkt.

Realpolitik som en särpräglad uttrycksform för statsnyttans idé har fått sin mest typiske representant i Bismarck. Hos honom avteckna sig tydligt intressepolitikens ljus- och skuggsidor. Salis stöder sin uppfattning med många tungt vägande exempel. Mot militärens och konung Wilhelm I:s annekionspolitik kräver Bismarck år 1866 en *försöningsfred mellan Preussen och Österrike* med hänsyn till de båda ländernas framtida politiska intressen. Vid kapitulationsförhandlingarna i Sedan kräver däremot Bismarck den franska arméns fullständiga kapitulation utan att taga hänsyn till den franska nationens ära. Vid freden i Frankfurt år 1871 begär Bismarck annekteringen av Elsass-Lothringen av militär-strategiska skäl. Han beaktar icke befolkningens pro-franska inställning i dessa landsdelar. Icke heller har han låtit influera sig av de tyska patrioternas uppfattning om Elsass-Lothringens språkgemenskap med Tyskland. Som ren intressepolitiker, som städse räknar med statens naturliga maktbegär, tillbakavisar Bismarck oeftergivligt alla krav på en sammanslutning av alla tyskar inom ett rike. Bismarck skulle ha varit beredd att gripa till vapen mot de i Österrike bosatta tyskarna, om de på allvar hade velat förena sig med Tyskland. Det tysk-österrikiska förbundet av år 1879 är för Bismarck en realistisk nödvändighetsåtgärd för att *bromsa upp Rysslands panslavism*, men det innebär på intet sätt en fullständig brytning med Ryssland. Av statspolitiska skäl önskar Bismarck vänskapliga relationer mellan Tyskland, Österrike och Ryssland för att som ärlig medlare kunna ha dessa makters orientpolitik under kontroll.

Endast försiktigt och eftertänksamt slår Bismarck in på kolonialpolitikens väg. Från Bismarcks synpunkt sedd skall kolonialpolitiken stärka Tysklands kontinentala maktställning men på intet sätt inveckla Tyskland i världsomspännande företag, vilka skulle äventyra Tysklands tryggade ställning som kontinentalmakt. Som realistisk in-

tressepolitiker är Bismarck avogt stämd både mot panslavistiska och pangermanska tankegångar. Europaidén utövar ingen dragningskraft på honom, enär Europas säkerhet bäst tryggas genom en utjämning av det politiska intressespelet. Religiösa, andliga och kulturella moment kunna aldrig svetsa samman en kontinent, söndersplitttrad av oöverbryggbara intresse motsatser. I avsaknad av djupare förståelse för idéernas betydelse i det politiska maktspelet tror sig Bismarck kunna varaktigt undertrycka socialismen och katolicismen med hjälp av politiska maktmedel. Av alla dåtida statsmän är Bismarck den ledande. Han äger tillräcklig auktoritet för att kunna verka som skiljedomare i europeiska maktkonflikter.

I jämförelse med Gladstone och Disraeli är Bismarck en erkänd auktoritet. Gladstone, en dålig människokännare, en svag utrikespolitiker men ett finansgeni och i besittning av omfattande humanistisk bildning, är som ideologisk politiker Bismarcks dödsfiende. Bismarcks styrka ligger ju just i hans realistiska bedömande av världshändelserna. Däremot har Bismarck mycket gemensamt med Disraeli, vars imperialistiska maktpolitik väcker genklang och förståelse hos Tysklands store statsman. Som helhetsomdöme framstår Bismarck för Salis som en »machiavellist» av renaste ull, vilken emellertid i en epok av hårda maktkonflikter förmått att trygga och säkra den europeiska freden och Tysklands dominerande ställning på kontinenten.

Bismarcks störtande år 1890 har enligt Salis' skarpsinniga analys sin orsak i Bismarcks förakt för parlamentarismen och för de framträngande demokratiska tidsströmningarna och i denne statsmans blinda förtroende för monarkiens maktställning som förutsättning för Tysklands förgrundsställning i världspolitiken. Bismarck har blivit ett offer för de krafter, som han själv satt i sadeln. Han stärkte monarkiens och monarkens anseende på ett sådant sätt, att den unge kejsaren, Wilhelm II, utan svårighet kunde störta den erfarne gigantiske politikern med europeisk ryktbarhet. Bismarcks störtande betyder en vändpunkt i Europas politik. Det väckte bestörtning, oro och skepsis långt utanför Tysklands gränser, och överallt saknades den kunnige statsmannens vidsynta ledning. Efter år 1890 och fram till det första världskriget har ingen statsman intagit en sådan rangplats som Otto v. Bismarck, konstaterar Salis. De nya förmågor, som efter Bismarck dyka upp på den historiska skådebanan, ha slagit in på revolutionära och revolutionerande vägar, som mynnat ut i de stora världskrigen. Bismarcks dominerande inflytande hade bromsat upp de underjordiska strömningar, som kunnat leda fram till en dynamisk världspolitik.

Med år 1890 börjar i ordets sannaste bemärkelse *imperialismens tidsålder*, kännetecknad av stormakternas ohöljda strävan att genom en medveten utomeuropeisk kolonialpolitik upphöja sig till världsmakter. Sedan dess ha historiens gränser flyttats långt utanför Europa. U. S. A. och Japan ha trätt fram som nya världsmakter, som energiskt och kraftfullt förfäktat sina anspråk. Tysklands kontinentalpolitik avlöses av en imperialistisk maktpolitik, som att döma av den nye däckkraftige kejsar Wilhelm II:s ord åsyftar att säkra Tyskland

Litteratur

en plats i solen bland världsmakterna och en stormaktsställning både till lands och sjöss. Motsatserna folken emellan antaga oanade dimensioner, och parallellt med imperialismens fortskridande genombrott försiggår *en gränslös brutalisering av det mänskliga psyket*. Läran om staten som ett slags biologisk organism, som tillväxer och utvidgar sig, vinner genklang i Amerika, England, Frankrike och Tyskland. Den amerikanske marinofficeren Mahan påpekar sjöväldets betydelse för statens maktpolitik och finner en hängiven anhängare i engelsmannen Colomb och i fransmannen Isoulet. Mahans läror beundras och accepteras av den unge kejsaren Wilhelm II. Och som väl för första gången Salis påpekar, har Mahan redan i stor utsträckning anteciperat Haushofers teorier om ett folks livsrum, om geopolitiken och liknande uppfattningar, som i hög grad influerat Tysklands politik på 1920- och 1930-talen. I Tyskland bedrivs på 1890-talet en livlig flottpropaganda, som sprider sig i vida kretsar och finner begeistrade anhängare i geografen Ratzel, i nationalekonomen Max Weber och i historikern Dietrich Schäfer. Vid sekelskiftet söker den franska nationalismen, förkunnad av bl. a. Maurras, Deroulède, Drumond och Lemaître anslutning till liknande strömningar i Tyskland. Skarpsinnigt och övertygande visar Salis med många exempel, hur dessa imperialistiska idéer sedan år 1890 de facto bestämt världsmakternas politik.

Salis' Bismarckuppfattning förtjänar starkt beaktande av alla politiska kretsar. Han har med lycklig hand undvikit faran att teckna en banal, förenklad Bismarckbild, som det numera blivit på modet på bägge fronterna, där man än utmålar Bismarck i blind beundran som en politisk heros utan motstycke, än som en politisk ulv i fårakläder. I verkligheten var Bismarck en rikt fasetterad personlighet med stor politisk erfarenhet och en levande realistisk ansvars känsla för den europeiska politiken. Men om Salis härleder den väpnade fredens period från år 1870, går han utan tvivel för långt. Redan Napoleon III:s politik var utan tvekan en utpräglad maktpolitik, som lika mycket satt kontinentens trygghet i fara som den vidsynte statsmannen Bismarck säkrat den mellan 1870 och 1890. Inte heller är det riktigt träffande att beteckna Bismarck som en machiavellist av renaste ull. Salis' framställning själv motsäger helt denna tes. Visserligen hade realpolitikern sin givna begränsning på grund av sitt förakt för de ideella faktorernas betydelse. Men hans styrka låg dock i ett visst hänsynstagande till alla folks politiska intressen, vilka redan i realiteten under Bismarcks skede bestämt världspolitikens gång. Hur betydelsefull *Bismarcks måttfulla Europa-politik* i själva verket varit, ha först senare tider kunnat konstatera. Salis' dramatiska skildring av den imperialistiska tidsålderns demoniska maktbegär låter oss ana, vad det hade betytt för oss, om en statsman med Bismarcks visdom, erfarenhet och internationella auktoritet hade lett Europas öden efter år 1890. Synnerligen intressant är Salis' påpekande, hurusom de imperialistiska strömningarna samtidigt brutit fram i alla de stora kulturländerna och utan förbarmande upplöst tidigare traditioner.

Salis' verk är en fyndgruva för varje diplomat, publicist och histo-

riker, men även för den historiskt intresserade allmänheten, och man hoppas, att det blir författaren förunnat att fullborda sitt standardverk.

Erich Wittenberg.

DE OLYCKLIGA KVINNORNA

Reflexioner kring Simone de Beauvoirs »Det andra könet»

Prisma, vår exklusiva, numera tyvärr nedlagda kulturtidskrift publicerade 1948 inledningskapitlet till Simone de Beauvoirs *Le Deuxième Sexe* (tysk upplaga hos Rowohlt, Hamburg, »Das andere Geschlecht. Sitte und Sexus der Frau»). Som romanförfattarinna har de Beauvoir gjort sig ett namn — *Andras blod* har ju också blivit översatt till svenska — och detta kanske inte minst därför, att hon tillhör kretsen kring Sartre; hon kallas gärna ironiskt »La Sartreuse».

»Det andra könet» är en polemisk bok (750 oktavsidor i den tyska upplagan) och hur man ställer sig till den, beror mycket av ens egen inställning till »det andra könet» och givetvis av vilket kön man själv tillhör. Beklagligt nog har det blivit allt vanligare, i varje fall här i landet, att kvinnoböcker — böcker skrivna av eller om kvinnor och om kvinnoproblem — i regel behandlas av kvinnliga skribenter. Därigenom blir det ofta inte någon givande debatt mellan könen, ty genomsnittsmannen reagerar på så sätt att han tycker: Nåväl, kvinnoböcker recenserade av kvinnor. Vad angår saken mig? Det är helt och hållet en angelägenhet för dem. Men eftersom Simone de Beauvoir anser att denna värld helt och hållet präglas av mansvälde, vänder hon sig just till männen: det är de, som är de skyldiga, om än kvinnorna har del i deras skuld.

Det andra könet. Redan detta begrepp visar enligt de Beauvoir i vilken värld vi lever. Vi talar inte om männen som det andra könet, det är och har alltid varit kvinnorna vi avser med denna term. Att männen är det första könet har alltid betraktats som något så självklart, att det varit onödigt att framhålla det. I många språk, bl. a. i franskan, betyder *l'homme* både man och människa. Hos många folk definierades kvinnan som det icke-man varande. Mannen har sedan urminnes tider skapat alla värderingar, icke kvinnan. Även i de länder och religioner, där kvinnliga gudar dyrkas, är det männen som skapat och upphöjt den kvinnliga gudomen. de Beauvoir citerar Frazer: »Männen skapar gudarna, kvinnorna tillber dem.» Medan mannen uppfattar sig själv som subjekt, som värdesättande subjekt, upplever kvinnan sig själv som objekt, värdemottagande objekt, men samtidigt också som subjekt.

I denna kluvenhet finner de Beauvoir grundorsaken till kvinnans vanskliga belägenhet. Ur denna kluvenhet söker författarinnan förklara allt det som mannen sedan gammalt uppfattat som »ologiskt», »obegripligt», »mysteriöst» hos kvinnan. Lidelsefullt förnekar de Beauvoir, att kvinnans sätt att leva, att vara, att känna, att älska skulle kunna betingas av hennes anatomiska och fysiologiska förutsättningar. »Man födes inte till kvinna, man blir det», med dessa katego-

riska ord inleder hon andra boken i »Det andra könet» och fortsätter: »Inget biologiskt, psykiskt eller ekonomiskt öde bestämmer den form, som den kvinnliga människan antar i samhällets sköte. Civilisationen i sin helhet skapar den mellanprodukt mellan mannen och kastraten, som betecknas som kvinna.»

Man märker snart att de Beauvoir här står inför ett svårlöst dilemma. Å ena sidan söker hon förklara kvinnan och hennes beteende helt och hållet såsom betingade av situationen (det existentiellistiska uttrycket för miljö), å andra sidan ägnar hon hela andra boken åt en ingående skildring av det kvinnliga barnets uppväxande till kvinna med allt vad detta innebär av fysiologiska påfrestningar, samtidigt som hon med eftertryck klargör, att den hormonala balansen hos kvinnan är mycket mer labil än hos mannen. Den logiska slutsatsen av detta borde inte kunna bli något annat än: måste inte kvinnan — det må vara i ett patriarkaliskt eller matriarkaliskt samhälle — till följd av sin anatomi uppleva ett öde, som är helt annorlunda än mannens, eller med andra ord: måste inte mannens öde bli ett annat än kvinnans, till följd av att han till sin kropp helt enkelt inte är kvinna? Ett samhälle, alltså ett människokollektiv, som inte på något sätt reagerar olika beträffande flickans och pojken anatomiska olikheter och därmed olika samhällsliga uppgifter, ett sådant samhälle är väl otänkbart? Även om olikheterna värderas lika — och det är detta vi måste sträva till — förblir olikheten som sådan bestående. För att ta ett drastiskt exempel. Även om den hormonala labiliteten, som gör att kvinnan har lättare att falla i gråt, lättare att hamna i nevros och psykos, svårare att upprätthålla en känslornas jämvikt, icke längre moraliskt värderas när såväl kvinnor som män allmänt erkänner, att det här är fråga om medfödda fysiologiska fakta — så förblir dock trots allt denna hormonala labilitet och densamma följeföreteelser bestående som fakta.

I verkets första bok demonstrerar de Beauvoir kvinnans ställning inom mänsklighetens historia. Hon konstaterar, att kvinnan till största delen varit mannens slavinna. Framför allt har arvsrätten och det sätt på vilket den reglerades under århundraden kraftigt bidragit till att beröva kvinnan hennes rättigheter. Under vissa epoker, framför allt under Roms blomstringstid och förfall, lyckades kvinnorna tillkämpa sig vissa friheter — men eftersom de inte fick några offentliga uppgifter att leva för, ledde dessa friheter endast till sedligt förfall.

Därmed kommer vi till en annan av de Beauvoirs teser. Eftersom kvinnan ännu i dag inte i samma utsträckning som mannen deltar i det offentliga livet, i näringslivet eller i forskningen, ja överhuvudtaget inte där mannen gör en insats, så lever kvinnan ett skenliv.

Nu måste man komma ihåg, att de Beauvoir är fransyska och boken skriven med Frankrike som kulturell skådebana för ögonen. Familjelivet i Frankrike har dock ännu bevarat många »borgerliga» drag från 1800-talet och tidigare skeden, varför de Beauvoirs kritik inte utan vidare är berättigad exempelvis för Sveriges vidkommande. Om nu Sverige skall anses vara ett pionjärland beträffande kvinnans likställighet och hennes möjligheter i olika yrken, så borde ju svenskorna

vara »lyckligare», mera »harmoniska», än fransyskorna. Märkligt nog säger de Beauvoir emellertid om de skandinaviska kvinnorna att de är sportiga, renliga, effektiva — och frigida. Givetvis är sådana allmänna omdömen utan statistiskt underlag helt värdelösa. de Beauvoir tycks inte heller märka, att hon här motsäger sig själv, när hon förklarar de franska kvinnornas »olycka» med att de inte har samma möjligheter på yrkesbanan som fransmännen och alltså icke kan skapa sig en reell, från mannen oberoende verklighet utan bara en skentillvaro. Att vara mor och uppfostra barn inom familjens hägn betraktar inte de Beauvoir som en tillfredsställande uppgift. Men då borde slutsatsen inte ha blivit, att frigiditet skulle vara mera vanlig bland de skandinaviska kvinnorna utan i stället, att dessa är så mycket lyckligare.

de Beauvoir är beläst och detta märks också vid hennes val av exempel, ehuru dessa i allmänhet inte hämtats ur vetenskapliga undersökningar och utredningar utan från skönlitteraturen, främst från 1800-talets och det begynnande 1900-talets franska litteratur. Gång på gång slår det läsaren, att sådana är ju förhållandena inte längre och att bevisföringen begagnar sig av föråldrade argument.

Författarinnans metod är i övrigt, att hon ur den medicinska litteraturen, främst då den psykoanalytiska, drar fram alla de fall då kvinnor hamnat i en själslig sjukdom. Hon betraktar dessa sjukdomsfall blott som förstoringar av kvinnans vanliga lidanden. Riktigare, och som det förefaller mera givande, hade det dock varit, om hon använt den enorma möda detta verk måste ha kostat henne till att undersöka ett lika stort antal fall, då kvinnor är lyckliga, harmoniska, nöjda. Frågan hur en människa blir lycklig, är förvisso av lika stor om inte större vikt än frågan om vad det är som gör en människa olycklig. Enligt de Beauvoir är kvinnans chanser att få leva ett lugnt och lyckligt liv nära nog lika med noll. Genom att författarinnan envist kretsar kring det negativa i kvinnans liv — mannens liv börjar då alltmåra framstå som idealiskt, fyllt av skaparglädje och personligt initiativ — lyckas hon nästan övertyga läsaren. Ända tills läsaren upptäcker, att det exempelvis ur den wienske psykoanalytikern Wilhelm Stekels skrifter, som hon så flitigt citerar, skulle kunna dras fram precis lika många fall av själsliga sjukdomar hos män. Men varför nämner de Beauvoir inte Stekels »Brev till en mor», där denne av henne så uppskattade själsläkare uttryckligen varnar för att flickor uppfostras till pojkar? Stekel har i sin praktik alltid gjort den erfarenheten, att kvinnor som helt och hållet bejakar sitt liv som kvinna, har mycket större förutsättningar att bli lyckliga, harmoniska människor än de, som inte kan finna sig i sin kvinnliga roll. För Helen Deutsch, den i Amerika verksamma wienska psykoanalytikern, har de Beauvoir bara syrligt hån till övers. Helen Deutsch företräder nämligen tankar, som är mycket besläktade med dem som Stekel förkunnat i sina brev om könsuppfostran.

de Beauvoir är emellertid på grund av de faktiska förhållandena tvungen erkänna, att när en kvinna accepterar sin roll som kvinna — den roll, som både naturen och vårt samhälle anvisar henne — kan

hon bli lycklig. Men de Beauvoir betraktar denna roll som något föraktligt. Uppenbarligen vill hon hellre offra kvinnans lycka än att finna sig i att kvinnorna blir lyckliga i sin kvinnliga roll. Hon demonstrerar här tydligt idéernas makt över intressena. Hellre en olycklig men »fri» kvinna än en lycklig men »bunden» eller »underkuvad» kvinna.

Hur ser då hennes drömsamhälle ut? Där råder naturligtvis den absoluta jämlikheten. Men denna jämlikhet, som lagen redan nu garanterar, är i de Beauvoirs ögon än så länge en hägring, eftersom kvinnan i flertalet fall ännu inte är den ekonomiska medelpunkten i familjen. Hon är inte ens likställd med mannen, eftersom denne fortfarande tjänar ihop uppehållet för hustru och barn, och flyttar han — t.ex. därför att hans yrke kräver det — måste ju hustrun och barnen följa med. I de Beauvoirs ögon har mannen sålunda ett övertag, som han för övrigt inte är sen att utnyttja. Fullständig jämställdhet kan enligt henne inte nås, om inte båda parterna är ekonomiskt oberoende.

Men hur går det då med kvinnans roll som mor? Skall hon inte, i varje fall så länge barnen är i skolåldern, låta sig angeläget vara att ägna dem all möjlig vård, att uppfostra dem? Nu är de Beauvoir överhuvudtaget inte särskilt förtjust i kvinnans roll som mor. Hon uppfattar kvinnans anatomi, som förbereder henne för barnalstring, som en svår hämsko för kvinnans själsliga och intellektuella utveckling. Hon betraktar också kvinnorna — nära nog utan undantag — som olämpliga för uppfostrarens roll, särskilt då som flickornas uppfostrare. Ty den anpassning, som kvinnorna trots allt har uppnått i samhället, är i de Beauvoirs ögon en missanpassning, som mödrarna medvetet eller omedvetet överför på det uppväxande släktet. Alltså behövs här en radikal avvänjning: kollektivet bör överta barnens uppfostran medan både man och kvinna är upptagna av förvärvsarbete. »Detta», säger de Beauvoir, »är precis den värld som sovjetrevolutionen hade lovat. Kvinnorna skulle uppfostras precis som männen och formas likadant, de skulle arbeta under samma betingelser och för samma lön.» När som helst skulle dessa »äktenskap» kunna sägas upp av än den ena, än den andra parten. Men varken i Ryssland, Frankrike eller Amerika har detta mål förverkligats, säger de Beauvoir.

Det främsta hindret på denna väg till kvinnornas egentliga människoblivande anser de Beauvoir — naturligtvis — männen vara. Det är dessa som med tusen sinom tusen band vill hålla kvinnan i hennes beroendeställning, ja, de söker inbilla kvinnorna att deras nuvarande belägenhet har stora fördelar framför den, som de Beauvoir utmålar. Mannen frestar kvinnan att vinna framgång genom att lita på skönhet, kärlek, goda förbindelser och allsköns hjälp utifrån och inte genom att vara skapande på samma sätt som han. Så korrumperas flickans själ från sin begynnelse. — Att alla de föreslagna ändrade arrangemangen ytterst också skulle komma mannen till godo, i sin tur göra honom oberoende av kvinnans tyranni — den härsklustna modern, den tjtatiga makan — är de Beauvoir helt övertygad om, i den mån hon ens bryr sig om mannens åsikter och känslor.

Det är, inte minst moraliskt, svårt att ta ställning till de Beauvoirs teorier och krav. Säger man emot, och hon väntar sig invändningar av »de konservativa» som hon kallar dem (och av männen i största allmänhet), råkar man genast ut för den misstanken, att man själviskt vill söka bevara »manssamhällets privilegier». I själva verket kan man överhuvudtaget inte protestera utan risk att tillvitas föga ädla motiv. Man känner sig ganska hjälplös mot denna benhårda dogmatik, som iklätt sig rättvisans kåpa.

Hur skulle männen reagera inför detta beauvoirska samhälle? Detta samhälle skulle ju fostra mäns likar i så måtto, att det skulle bli en kvinnlig generation, lika aggressiv, aktiv och energisk som den nuvarande manliga påstås vara. Det förefaller mig, att i varje fall de första generationerna av män, som skulle leva i ett sådant samhälle, skulle svara med neuroser. Eftersom varje samhälle är ett konkurrens-samhälle — även det kommunistiska där bara medlen att nå samhällets toppar är annorlunda än i det kapitalistiska samhället — vilket gör att mannen måste hävda sig mot sina medmän, skulle han även än mer än vad som nuförtiden är fallet behöva hävda sig i det offentliga och det privata livet mot kvinnorna. Samhället skulle inte visa avspänning mellan könen utan konkurrenskampen istället överföras på förhållandet mellan man och kvinna. Sjäsliga störningar av alla möjliga slag skulle bli vanligare hos männen. Möjligen skulle i ett sådant samhälle den abstrakta rättvisan ha segrat — men till vilket pris?

Det vore förvisso önskvärt, att någon institution eller kvinno-sammanslutning inbjöde Simone de Beauvoir till ett längre studieuppehåll, exempelvis i Sverige. de Beauvoir bedömer läget i mångt och mycket ur en helt och hållet fransk synpunkt — hur skulle hon kunna annorlunda! — och otvivelaktigt skulle det för henne vara av stort värde att i grunden få studera ett samhälle, där kvinnans ställning — framför allt i medelklassen — betydligt skiljer sig från fransyskans. Sverige, överhuvudtaget Skandinavien, har realiserat en hel rad av de önskemål som de Beauvoir har på sin lista. Visserligen motsvarar den skandinaviska verkligheten inte på långt när de Beauvoirs mest extrema krav, men hon skulle kunna uppfatta Sverige som ett experimentalfält. De skandinaviska, främst de svenska kvinnorna, åtnjuter en frihet som är otänkbar för många kontinentala kvinnor och flickor. Detta kan exakt konstateras. Svårare — men ändå är detta viktigare — är det att komma fram till ett svar på frågan: är den skandinaviska kvinnan lyckligare än den franska? Ty förändringar i samhällets struktur sådana som de Beauvoir skisserar, måste väl vara dikterade av en innerlig önskan att se människorna, både kvinnan och mannen, lyckligare än de nu är. Rättvisa och rättvisekrav måste väl finnas till för människans skull, för att göra henne lyckligare och inte tvärtom. Vad nytta har man av en stat, där pro forma alla rättvisekrav i förhållandet man—kvinna till äventyrs är uppfyllda, men båda könen känner sig olyckliga i sin nya belägenhet?

Paul Patera.